

Rietveld als meubelmaker

16 juli t/m 11 september 1983

wonen met experimenten, 1900 - 1924

De rood-blauwe leunstoel van Gerrit Rietveld is een van de bekendste kunstwerken van De Stijl en wordt veelal als een symbool van deze beweging beschouwd. De originaliteit van dit ontwerp is zo indrukwekkend, dat men de neiging heeft elk verband met andere meubelontwerpen te ontkennen en de oorspronkelijke gebruiksfunctie uit het oog te verliezen. Toch zijn er in Rietvelds vroege meubelen wel degelijk allerlei aanzetten en experimenten te ontdekken die uiteindelijk tot deze vormgeving geleid hebben.

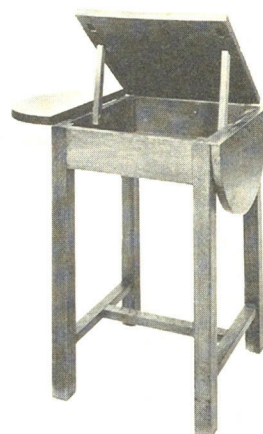
Gerrit Thomas Rietveld, geboren in 1888 in Utrecht, begon op 12-jarige leeftijd als leerjongen in de werkplaats van zijn vader. Daar leerde hij het traditionele ambacht en maakte meubelen in de trant van de negentiende eeuwse neo-stijlen. Om zich verder, in een meer artistieke richting, te kunnen ontwikkelen, schreef hij zich in bij de Stedelijke Avondschool voor Kunstindustriële Onderwijs en volgde hij een avondcursus bouwkundig tekenen en meubelontwerpen bij de architect P.J.C. Klaarhamer. Zo kwam hij in contact met allerlei nieuwe ideeën op het terrein van de toegepaste kunst. Vooral de opvattingen over eerlijk materiaalgebruik, zichtbare constructies en eenvoudige vormen, die o.a. door Berlage gepropageerd werden, spraken hem aan. In de vroegste meubelen die van Rietveld bekend zijn vinden we deze elementen terug.

In 1917 kreeg Rietveld een eigen werkplaats aan de Adriaan van Ostadelaan in Utrecht. Hier zet hij zijn experimenten voort die steeds meer een eigen karakter krijgen. Bij de rood-blauwe leunstoel is het meubel gereduceerd tot een aantal zelfstandige onderdelen, die door hun plaatsing ten opzichte

1.
G. Rietveld, bankje, 1911
Utrecht, architect Bertus Mulder

van elkaar een ruimtelijk object creëren met een open structuur. Het scheiden van de dragende en steunende elementen werd ook door Berlage en Klaarhamer, en in het buitenland door F.L. Wright en Mackintosh als vernieuwing geïntroduceerd. Kenmerkend voor Rietveld is de verborgen constructiemethode met deuren en gaten waardoor de latten voorbij het verbindingspunt door kunnen lopen en daarmee de gesloten vorm doorbreken.

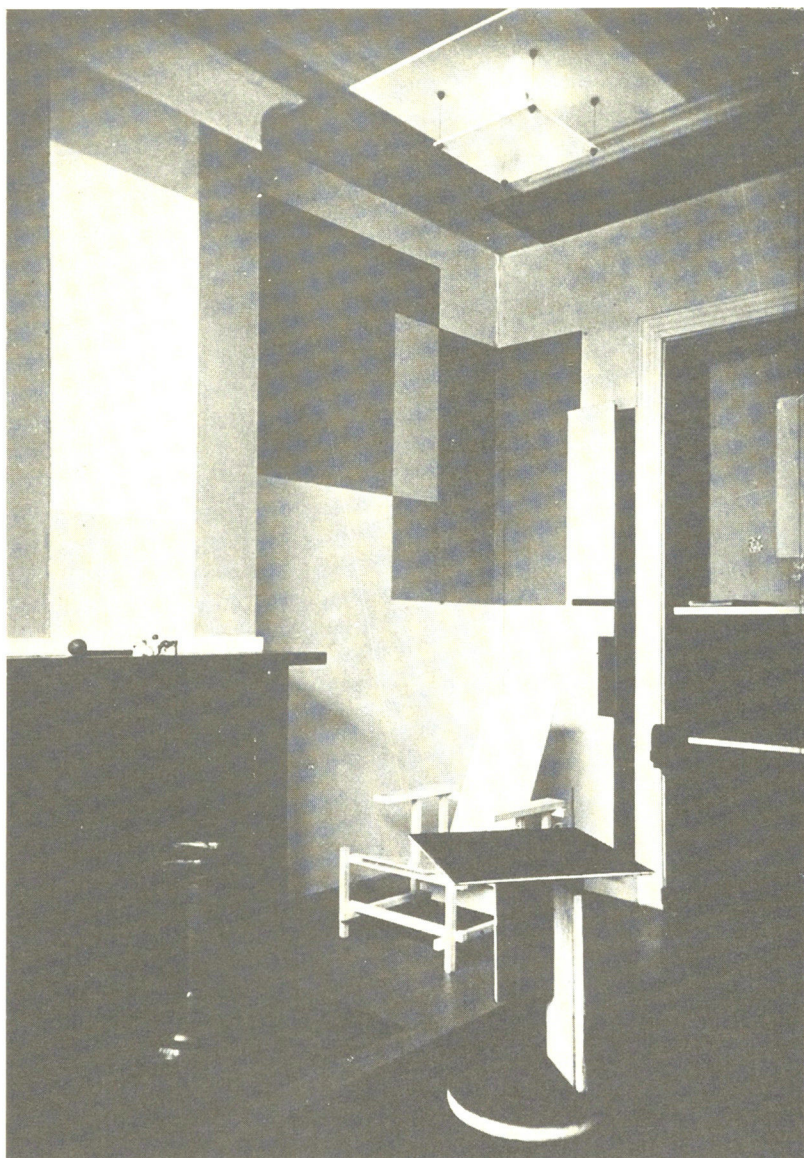

2.
G. Rietveld, tekentafeltje,
ca 1914
Utrecht, Centraal Museum

3.
G. Rietveld, wieg, 1913 of 1918
Erven Schelling

4.
G. Rietveld, leunstoelen voor P.J.
Elling, uitvoering ca 1920
Utrecht, collectie P. Smit

5.
V. Huszár, interieur van T. Brugman. G. Rietveld, stoel en tafeltje foto's 's-Gravenhage 1924

6.
G. Rietveld, Berlijnse stoel, 1923
Amsterdam, Stedelijk Museum

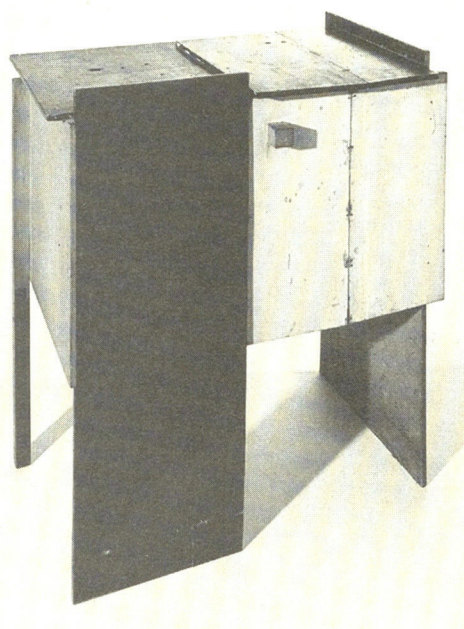
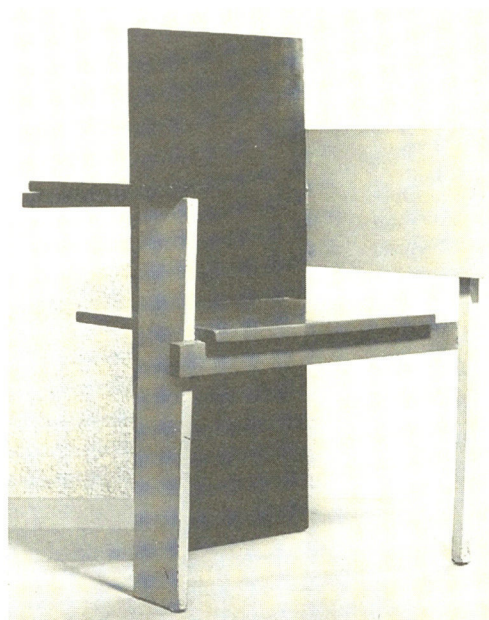
7.
G. Rietveld, kastje, ca 1923
Utrecht, architect Bertus Mulder

De stoel werd, ongekleurd met afgeschuinde zijschotten, in 1919 in *De Stijl* gepubliceerd. Hoewel de rood-blauwe versie als de enige echte wordt gezien, zijn er altijd verschillende uitvoeringen van het ontwerp gemaakt. De vroegste ongekleurde exemplaren variëren in afmetingen en houtsoort. De toepassing van de kleuren rood, geel, blauw en zwart dateert vermoedelijk uit 1924 of 1925, ca vijf jaar na het oorspronkelijke ontwerp. Later heeft Rietveld, misschien op verzoek van zijn opdrachtgevers, andere kleuren gebruikt.

Het schilderen van huiskamermeubelen was in die tijd niet gebruikelijk. Kleuraccenten in het meubilair werden aangebracht door de bekleding en door verschillende houtsoorten te combineren. Rietveld gebruikte wel kleur voor het kindermeeubilair en het speelgoed, dat hij in die jaren maakte.

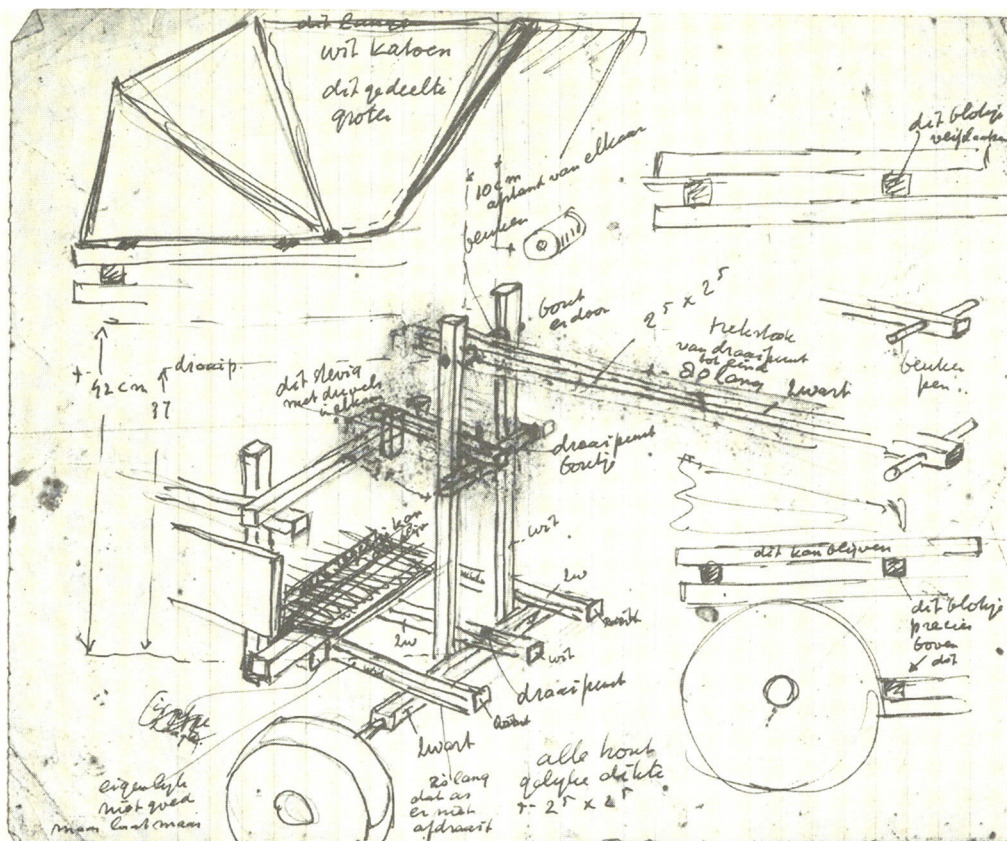
Zijn contacten met *De Stijl*, met name met Van Doesburg, Huszár en Van der Leek, hebben er waarschijnlijk toe geleid dat hij dit kleurenschema, geel, rood en blauw, gecombineerd met zwart en wit, ook ging hanteren bij zijn architectuur- en meubelontwerpen.

De manier waarop Rietveld de kleuren aan-

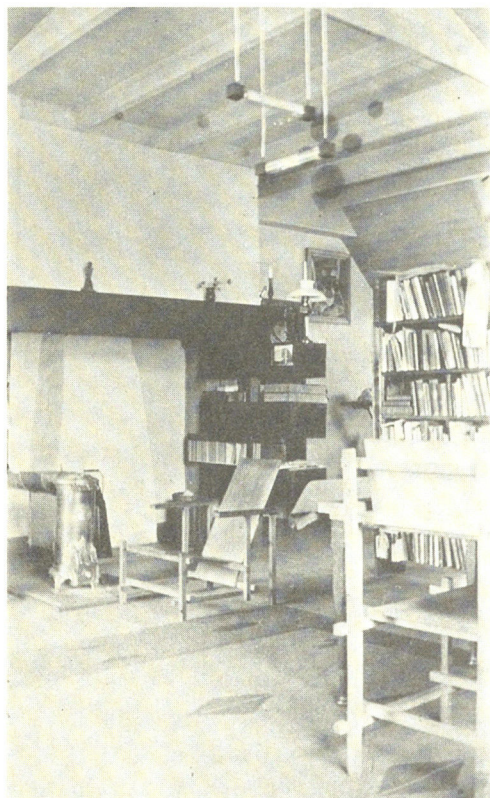

brengt, volgt de lijn van het hele ontwerp. Door de kleur wordt de zelfstandigheid van de delen nog meer benadrukt en is de stoel in de eerste plaats een ruimtelijke compositie met kleuren en vlakken geworden. Aan de a-symmetrische architectuur- en meubelontwerpen, die Rietveld in 1923 en 1924 maakt, ligt in wezen hetzelfde concept ten grondslag. Alleen koos hij hier andere visuele middelen.

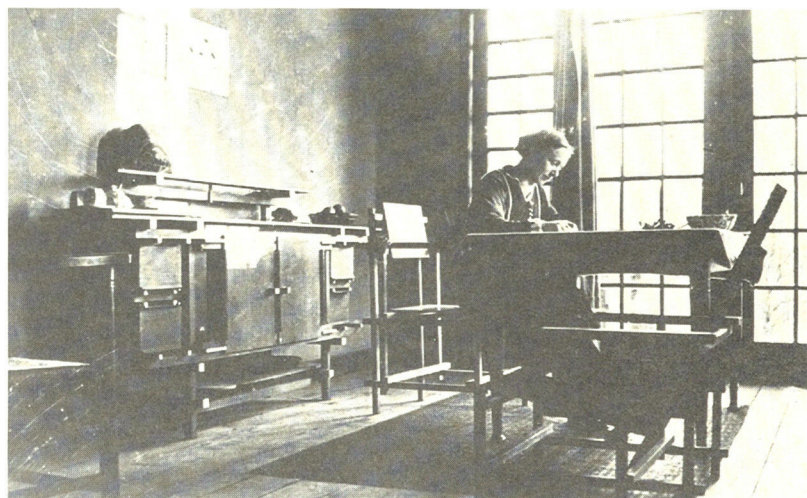
Het voetstuk waarop de rood-blauwe leunstoel geplaatst is, heeft de gebruiksfunctie van Rietvelds meubelen op de achtergrond gedrongen. Toch waren het juist de opdrachten en aankopen uit zijn directe vrienden- en kennissenkring die Rietveld de gelegenheid gaven zijn experimenten voort te zetten en uit te voeren. De uit die tijd bewaard gebleven interieurfoto's leveren een verrassend beeld op, te meer omdat wij vertrouwd zijn met het Rietveld-Schröderhuis en de modelafbeeldingen die in *De Stijl* ge-

8.
G. Rietveld, schets voor de bol-
derwagen, ca 1923
Utrecht, Stichting Rietveld-Schrö-
derhuis

publiceerd werden. De beeldhouwer Elling, die het buffet, twee leunstoelen, een hoge stoel en een hanglamp van Rietveld kocht, combineerde deze meubelen met eenvoudige boerenstoelen en tafels en met meubelen die hij zelf in een verwante stijl maakte. Een andere goede vriend, ingenieur H.G.J. Schelling, bestelde in 1915 voor zijn huwelijk een aantal meubelen bij Rietveld. Ook later heeft hij verschillende aankopen gedaan,

o.a. meubelen voor zijn kinderen, een leun-
stoel en een wissellijst.

Er moet, zeker in Utrecht, een redelijke be-
langstelling geweest zijn voor Rietvelds
vroege werk. De opdracht in 1923 voor het
maken van stoelen, tafels en bankjes voor
het Katholiek Militair Tehuis getuigt daar-
van.

Een nog sprekender bewijs voor de indruk
die Rietvelds ontwerpen maakten, is het
grote aantal Rietveld-achtige meubelen die
in de tweede helft van de jaren twintig in
Utrecht zijn gemaakt. Niet alleen Elling,
maar ook andere beeldende kunstenaars,
als Uiterwaal, Van Leusden, Van Ravesteyn
en Maas hebben zich door Rietvelds vor-
mentaal laten inspireren. Deze tot nu toe
weinig bekende aspecten van Rietvelds
werk verdienen evenzeer de aandacht als
zijn relatie met De Stijl en zijn voor een goe-
de waardering van zijn werk onmisbaar.

9.
Interieur P.J. Elling
foto Blaricum, omstreeks 1925

10.
Interieur P.J. Elling
foto Oisterwijk, omstreeks 1923

11.
P.J. Elling, kinderkastje, 1924
Assen, I. de Jong-Elling

12.
Onbekend, kapspiegel, ca 1925
Utrecht, particuliere collectie

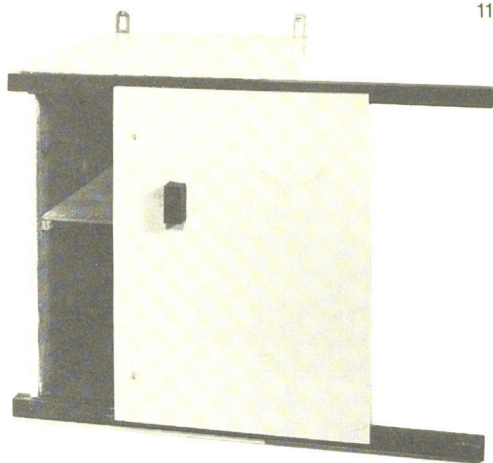
13.
J. Uiterwaal, tafeltje, 1925-1929
Utrecht, collectie mw. Uiterwaal-
van Kleef

14.
J. Uiterwaal, lamp, 1925-1929
Utrecht, collectie mw. Uiterwaal-
van Kleef

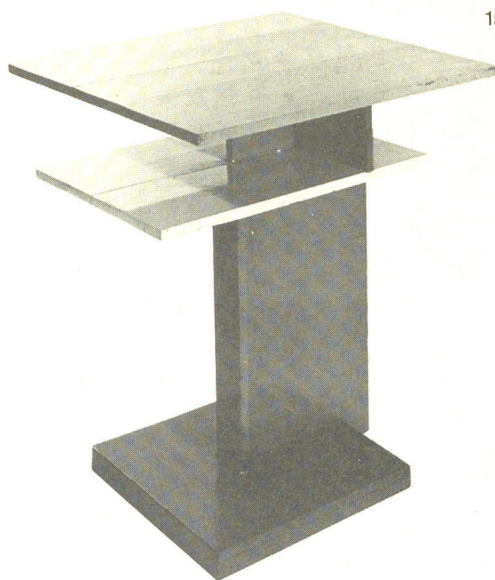
15.
W. van Leusden, tafeltje, 1923
Amsterdam, Collection d'art/gale-
rie

16.
S. van Ravesteyn, stoel
Utrecht, Centraal Museum

17.
W. Maas, tafeltje, 1926
Utrecht, Centraal Museum

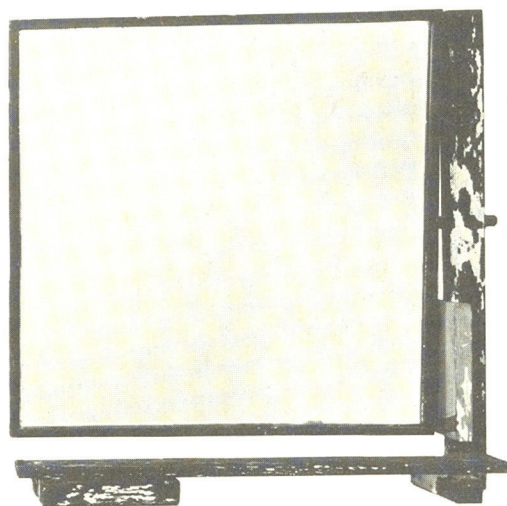

11

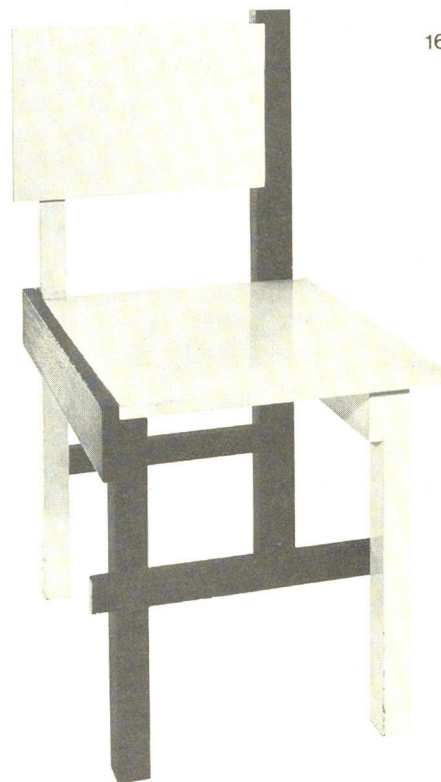

15

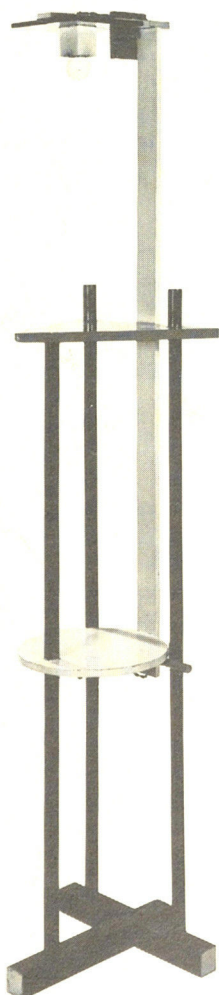
12

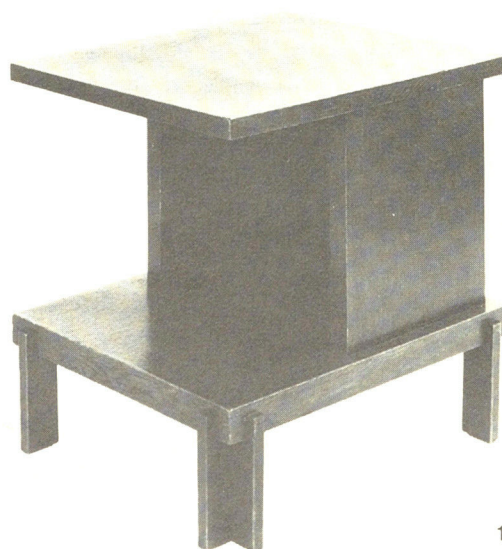
13

16

14

17

Colophon:
Uitgave: Utrecht, Centraal Museum 1983
Tekst: I. van Zijl
Foto's: Amsterdam, Stedelijk
Museum; Utrecht, Gemeentelijke
Fotodienst
Druk: Utrecht, Drukkerij Elinkwijk